

Kierlighed uden Strømper ble skrevet av Johan Herman Wessel i 1772 og betegnet som «sørgespil», men den sees først og fremst på som en parodi på den franske tragedien. En generell analyse av den kan en finne for eksempel hos Alexandra Bänsch¹. Stykket ble en stor suksess, og Wessel tilla en epilog i den andre utgaven sin i 1774. Hovedstykket blir betraktet som et mesterverk, og epilogen kunne ikke svare til dens nivå, slik som Wessels senere dramaer. Det er nok grunnen for at den ikke ble særlig analysert. Men epilogen hjelper oss med å forstå teksten bedre utfra Wessels perspektiv. Etterfølgende vil jeg analysere *Kierlighed uden Strømper* med hovedfokus til epilogen. Den kan til dels betraktes som en forsvar Wessels og tydeliggjøres hvordan hovedteksten skal oppfattes.

Epilogen støtter oppfatningen om hovedteksten at protagonistene må være seg bevisst at de er innenfor en klassisistisk tragedie. Det man ser utfra hovedteksten er at enhver hovedperson, Johan, Grete og Mads, inneholder to forskjellige karakterer.

Den ene er hva jeg vil kalle for «grunnkarakter», dvs. karakteren protagonistene har etter personregisteret. Det gir bare opplysning om Johan, som er skreddersvenn, men da det finnes en forbindelse mellom ham og Grete og mellom Grete og Mads, hører de antakeligvis til den samme sosiale klassen, nemlig småborgere.

Den andre karakteren er den de har etter tragediekonvensjoner. Det er først og fremst «bienséance», sømmelighet. Den krever at god smak og sedelige normer skal overholdes². I den vanlige klassisistiske tragedien representerer protagonistene et idealisert adelsbilde. De er heroiske og taler i rimer, det heroiske aleksandriner-verset. Det kroppslige blir utelukket, og det mentale blir opphevd.

Hovedpersonene i *Kierlighed uden Strømper* prøver hardt å svare til den konvensjonen, men det klarer de aldri helt, og grunnkarakteren deres trer ofte fram. Den «fortrolige», en slags tjener, må da minne dem på at de skulle opptre på en høy måte. Et eksempel er at Mette anbefaler Johan for sin forsvar at han skulle svare «hende som en Helt, tal i den høje Stil!»³ da Grete kommer i tvil om Johans strømper.

Protagonistene må følgelig være seg bevisst at de befinner seg innenfor en klassisistisk tragedie eller iallfall i en verden som er oppbygd etter de klassisistiske reglene⁴. Epilogen støtter denne konklusjonen og viser at protagonistene er seg til og med bevisst at de er skuespillere. Da

1 Bänsch, "Kærlighed uden Strømper"

2 Winther, *Den franske klassisisme*, 107-108.

3 Wessel, "Kærlighed uden Strømper", 91.

4 Bänsch, "Wessels Kærlighed uden Strømper", 109; Andersen, *Norsk litteraturhistorie*, 153-154.

Merkurius gjenopplever protagonistene fordi han håper på en belønning, opplyser Grete: «Den liden Villighed, som du Velgerning kalder,/ Den vises os omsonst, saa snart Forhænget falder,/ Vi bruge ej engang at sige Tak derfor.»⁵.

Epilogen setter også nytt lys på interpretasjonen av hovedteksten. Den kan interpreteres på mange forskjellige måter, og en kan finne all slags hentydninger til forskjellige sjangere og personer fra Wessels tid i *Kierlighed uden Strømper* hvis man bare søker tydelig nok etter noe bestemt.

Den franske klassisistiske tragedien bilder rammen til verket. Dens normer og konvensjoner er tydelig påviste med at hele verket er skrevet i aleksandriner-vers og de tre dramatiske enhetene er overtydelig gjennomførte, ja én er til og med tragediens utløser. Gretes drøm «Du aldrig bliver gift, hvis det i Dag ej sker!»⁶ garanterer tidens enhet og er på samme tid tragediens utløser.

Det parodiske elementet, vanlige personer oppfører seg som store helter og strander på det, kjenner en allerede fra Ludvig Holberg, særlig hans satire «Peder Paars». Man kan også se på *Kierlighed uden Strømper* som en parodi på de mange dårlige tragediene som ble skrevet i Danmark fordi Niels Krog Bredal, direktøren av Det Kongelige Teatret, utskrev en pris på en dansk originaltragedie⁷. *Kierlighed uden Strømper* inneholder også arier. De har egentlig ingen plass i en klassisistisk tragedie, og hører til den italienske operaen og den derav utviklete syngespil⁸. En kan også oppfatte verket som spott på de borgerlige konvensjonene Charlotta Dorothea Biehl propagerte i komediene sine⁹. Personene i *Kierlighed uden Strømper* er nesten motsetningen av Biehls idealer, og når de svarer til den, da har det en fatal effekt.

Hvis man søker etter protagonistenes forebilder, så kan skreddersvennen Johan von Ehrenpreis sees på som parodi på Johan Friedrich Struensee¹⁰, eller til og med på Johan Herman Wessel selv¹¹.

Det finnes mange hentydninger man kunne drøfte, men det finnes bare to interpretasjoner som er ubestridt: *Kierlighed uden Strømper* følger den klassisistiske tragediens regler, og verket er morsomt. Hva Wessel ville uttale med verket, og hva han egentlig parodierer, det blir mye diskutert om, antakeligvis allerede på den tid da verket først ble oppført. Epilogen gir opplysning, men ikke den slags opplysning leseren eller forskerne ville gjerne høre. Den støtter

5 Wessel, "Kærlighed uden Strømper", 142.

6 Wessel, "Kærlighed uden Strømper", 31.

7 Bänsch, "Wessels Kærlighed uden Strømper", 107; Brøndsted, *Nordens litteratur*, 222.

8 Bänsch, "Wessels Kærlighed uden Strømper", 118; Andersson, S. 8.

9 Bänsch, "Wessels Kærlighed uden Strømper", 111-112.

10 Bänsch, "Wessels Kærlighed uden Strømper", 113-114.

11 Albertsen, "Kærlighed uden lægge", 96-99.

ingen av de presenterte interpretasjonene, men kan sees på som et forsvar mot oppfatningen at *Kierlighed uden Strømper* spotter det verket eller den sjangeren som ble parodierte¹². Vaudevillen, særlig refrenget «jo galere, jo bedre», viser hovedtema til hele stykket. Meningen er å være morsom, å underholde, å ta livet lett mens man er i teatersalen og kose seg med ufornuft og galskap. *Kierlighed uden Strømper* var jo egentlig ikke bestemt for offentligheten, men bare skrevet for moro skyld og til underholdning for Wessels venner¹³.

Wessel introduserer også noe nytt i epilogen: gudene er helt umotiverte utfra hovedstykket. Hvorfor opptrer de da i epilogen?

For å finne et svar til dette spørsmålet, må man se på Wessels dikteriske bakgrunn. Han var medlem av *Det norske Selskap*¹⁴, «en konservativ gruppe som ville dyrke og forsvare klassisismen og antikkens idealer»¹⁵. Motto til selskapet var «vos exemplaria graeca», en sitat fra Horats' *Ars poetica*¹⁶. Den greske tragedien handlet oftest om helter fra den greske mytologien¹⁷, og i mytologien spilte gudene en viktig rolle. I tragedier virker de enten i bakgrunnen, eller de påvirker handlingen direkte med bruk av en mekanisme som kalles «deus ex machina». Den brukes for å løse opp en handlingsknote som ikke kan løses uten hjelp av guder. Den mekanismen ble kritisert fordi den kan skade det logiske dramatiske samholdet. Horats ville bruke den bare hvis handlingen neppe kan framføres uten den¹⁸. *Det norske Selskapets* dikingsmønstre var faktisk «ikke græsk-antikke, men netop græske i romersk forstand (Horats) og fransk-klassisistiske»¹⁹, og da er det ikke forunderlig at Wessel ikke brukte gudene i hovedstykket, som spiller dessuten i en kristen tid, som Mette sier: «Men først fortæl: hvad kan en Hedning at bestille/ Blandt gode kristne Folk? og kan en hedensk Gud/ Her Andet vente sig, end at han pibes ud?»²⁰.

I epilogen kan han bruke dem som referanse til forbildet hans, og da er de selvfølgelig romerske heller enn greske guder. I monologen sin henviser Mercurius først til den greske tragediens tradisjonen: «Da Jupiter [...] / Mig den Befaling gav: løb ned til dem paa Jorden,/ Spørg, om de har forglempt al gammel Skik og Orden? / Spørg, hvad Formastelse dem kunde bringe til,/ At

12 I motsetning til Frankrike ble parodier sees på som upassende angrep på dens forlegg i 1700-tallets Danmark (Andersson, "Johan Herman Wessel", 18).

13 Brøndsted, *Nordisk litteratur*, 224.

14 Andersen, *Norsk litteraturhistorie*, 152.

15 Andersen, *Norsk litteraturhistorie*, 151.

16 Fjord Jensen, *Dansk litteraturhistorie 4*, 332.

17 Det går tydelig fram fra innholdsfortegnelsen av Ferguson, John, *A companion to Greek tragedy*.

18 Brink, C. O., *Horace on Poetry: The 'Ars Poetica'*, 251-252.

19 Fjord Jensen, *Dansk litteraturhistorie 4*, 332.

20 Wessel, "Kærlighed uden Strömper", 142.

udelukke os af høje Syngespil?»²¹. Etterpå henviser han til Horats og forfatterens hensyn til Horats' mening til bruk av «deus ex machina»: «Og spørø Forfattere, som binde faste Knuder,/ Hvordan de løse dem foruden Hjælp af Guder?»²².

Men i epilogen bruker Wessel gudene dog for å løse opp knuter, og det er det jeg før skrev om. Dermed Grete kan vise bevisstheten over at hun er i en skuespill, trengs det en gud som gjenoppvekker henne. Det er også Mercurius som propaganderer galskap, og som er selv en gal karikatur på en gud.

Det er særlig to ting epilogen viser. Den ene er, som man allerede vet utfra hovedstykket, at verket er en leik med de franske tragediekonvensjonene. Den klassisistiske karakteren understreker Wessel idet han innførte gudene, som vanligvis hørte med i den antikke tragedien. Samtidig bekrefter han med Gretes bevissthet om sin rolle som skuespiller i en klassisistisk tragedie at han driver reglene for vidt. Det andre er at parodien ikke er et angrep på sjangeren, men bare en harmløs leik med dens regler for moro skyld. Stykket skal more, særlig ham selv og vennene hans. Og det skal også epilogen, ved siden av sin forklarende og forsvarende funksjon.

---

21 Wessel, "Kærlighed uden Strømper", 136.

22 Wessel, "Kærlighed uden Strømper", 136.

Bibliografi

Albertsen, Leif Ludwig. "Kærlighed uden lægge". *Danske Studier* 1969: 96-99.

Andersen, Per Thomas. *Norsk Litteraturhistorie*. Oslo, Universitetsforlaget, 2001.

Andersson, Henrik. "Johan Herman Wessel". http://adl.dk/adl_pub/fportraet/cv/FpPdf.xhtml?noc=adl_pub&ff_id=15 (oppsøkt 30.10.2009).

Bänsch, Alexandra. "Wessels Kærlighed uden Strømper: ein progressiver Rückfall". I *Skandinavistik* 22, nr. 2 (1992): 107-121.

Brink, C. O. *Horace on Poetry: The 'Ars Poetica'*. Cambridge: Cambridge University Press, 1971.

Brøndsted, Mogens (red.). *Nordens litteratur: før 1860*. Kjøbenhavn: Gyldendal, 1972.

Ferguson, John. *A companion to Greek tragedy*. Austin: University of Texas Press, 1972.

Fjord Jensen, Johan et al. *Dansk litteraturhistorie 4: Patriotismens tid 1746-1807*. 3. utg. Kjøbenhavn: Gyldendal, 2000.

Wessel, Johan Herman. "Kærlighed uden Strømper: Et Sörgespil i Fem Optog". I *Udvalgte skrifter*, red. av H. Schwanenflügel (Kjøbenhavn: Schubotheske, 1898): 25-145.

Winther, Truls. *Den franske klassisme: menneskebilde og litteratursyn*. Oslo: Gyldendal, 1980.